

Yttrande över utkast till nationell byggnadsrenoveringsplan

Sveriges Hembygdsförbund (SHF) har tagit del av underlaget till samrådet och vill framföra följande synpunkter utifrån vår organisations perspektiv gällande kulturmiljövärdena. När det gäller ideella fastighetsägares perspektiv hänvisar vi till vårt gemensamma yttrande.

Övergripande synpunkter

Sveriges hembygdsförbund stödjer syftet att minska användningen av elektricitet men att göra en plan för renovering av landets alla byggnader är självfallet mycket komplext. Därför är det bra att myndigheterna som fått uppdraget bjuder in brett till samråd och samtal, så att många olika synpunkter och fakta kan spelas in.

Som ingress till våra mer detaljerade synpunkter vill vi först framföra att vi saknar ett kapitel som behandlar hur man vid renoveringar enligt planen ska ta hänsyn till kulturmiljöer och den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. I föreliggande rapport från Boverket nämns denna endast i ett kort stycke under rubriken *Målkonflikter* (s.106). Det finns idag bestämmelser i PBL och BBR att hänsyn ska tas till kulturhistoriska värden vilket rapporterna inte tar upp. De senaste åren har även ett flertal myndigheter arbetat med Gestaltad livsmiljö, där kulturarvet är en del av det som behövs för att uppnå en sådan. Vilket är ytterligare en orsak till att ämnet bör behandlas i en Nationell renoveringsplan.

SHF värnar de regionala och lokala värdena som finns i ett område och anser att denna bebyggelse och/eller anläggningar ger platsen en identitet, som får människor att känna sig trygga och knutna till platsen. SHF arbetar med denna fråga genom måluppfyllelsen av miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö*.

Gällande enskilda intressen

Av de 2000 föreningar som är anslutna till SHF så har 1400 en egen hembygdsgård. Enligt en enkät vi gjort för några år sedan handlar det om 11 000 byggnader vid dessa gårdar och på andra fastigheter som de förvaltar. Byggnaderna har tagits om hand och samlats in för att de berättar om regionala och lokala byggnadsskick samt lokalhistorien. Å ena sidan kan de räknas som föreningarnas egna intressen för sina byggnader men å andra sidan kan de vara av allmänt intresse beroende på deras kulturhistoriska värden. Hembygdsföreningarna förvaltar dock inte byggnader för att de ska generera vinst utan det görs av ideella krafter i syfte att

vara samlingspunkt för medlemmar samt allmänheten och turister som har intresse av kulturarv.

I Boverkets rapport (s.25) finns dessa ”kulturbyggnader” redovisade som en typ av lokaler tillsammans med handel. Enligt rapporten är det RISE som tagit fram uppgifterna om t ex antal. Vi vill framhålla att det inte går att jämföra kulturbyggnader med de byggnader som vanligtvis nyttjas för handel. T ex har varken ett IKEA-varuhus och ett operahus samma förutsättningar vad gäller intäkter eller möjlighet, att utifrån given modell energieffektivisera sina byggnader, eller en butikslokal och en hembygdsgård. Vi skulle därför gärna se en separat redovisning av kulturbyggnader samt underlag som RISE tagit fram och som kommit fram till att det finns 15 713 byggnader inom handel och kultur.

Ett av de förslag som Boverket lägger fram är att målen för lokaler ska gå fortare att nå än för bostäder. Även här behöver man räkna med att det både finns olika typer av lokaler samt olika typer av ägare av lokaler, som har helt olika förutsättningar. Där utgör de ideella fastighetsägarna en helt egen kategori, som inte nämns i någon av rapporterna.

Användandet av undantag

Energimyndigheten skriver i sin rapport att ” Likaså behöver ”...”eventuella möjlighet till både generella och individuella undantag utredas och regleras, även de i föreskrifter” (s. 4) Enligt direktivet finns möjlighet till undantag pga kulturvärden men i rapporten från Boverket (s.92) står att man inte tänkt göra undantag för lokalbyggnader. SHF anser att det är viktigt att alla byggnader med kulturhistoriska värden undantas oavsett hur byggnaden används. Att energieffektiviseringen kan vara frivillig och att bidrag finns att söka för åtgärderna, bedömer vi är en rimligare väg framåt.

Boverket har delat upp landets byggnader i bostäder och lokaler. Flertalet av hembygdsrörelsens byggnader räknas som lokaler, undantagsvis finns även bostäder. I Boverkets rapport (s.92) står dock att endast att mindre lokaler är undantagna, därmed kan en del av de byggnader hembygdsföreningar komma att undantas.

Ett annat undantag är de byggnader som används för andakt och religiös verksamhet, oavsett deras kulturhistoriska värden. SHF anser att även andra byggnader med höga kulturhistoriska värden och som utgör samlingslokaler bör undantas.

När det gäller energieffektivisering i kulturhistoriskt värdefulla byggnader krävs det att åtgärderna anpassas efter det unika objektet. Många byggnader har både höga kulturhistoriska värden exteriört som interiört, vars värden skulle minska om vissa åtgärder genomförs. Kunskapen finns hur man kan göra det men det innebär ofta så kallade antikvariska överkostnader, dvs att det blir dyrare än om det kan användas fabricerade material och moderna metoder. Skulle samma krav ställas på dessa som alla andra byggnader, utan undantag, skulle de behövas ett kraftigt förhöjt bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (7:2-anslaget) och även nya bidrag för att stimulera till frivilliga åtgärder. Alla byggnader med kulturhistoriska värden är idag inte heller värderade utan behöver ses som unika objekt och bedömas från fall till fall.

Angående de allmänna intressena

Förutom de egna byggnaderna värnar hembygdsföreningarna om livsmiljön i hembygden där kulturhistoriska värden räknas till ett av de sociala värdena. De flesta hembygdsföreningar kan räknas som miljöorganisationer enligt Århuskonventionen och kan därmed företräda det allmänna intresset, så det är beskrivet i Miljöbalken. Även Landskapskonventionen uttrycker en politisk målsättning och avsikt att alla ska ha en möjlighet att välja ut de landskap som de tycker är värdefulla och därmed delta när samhället planeras.

Det innebär att vår rörelse kan stå upp för att kulturarvet bevaras till kommande generationer. Därför vill vi inte se en renoveringsvåg likt den som tidigare skett, när t ex kakelugnar revs ut och ersattes med oljepannor och elradiatorer eller träarkitekturen tapetserades över med eternitplattor. Det har under de senaste 50 åren vuxit fram en ambitiös generation av byggnadsvårdare som både tänker på hållbarhet, miljö, estetik och kulturhistoria. Låt oss därför inte göra om tidigare generationers misstag.

Ytterligare inspel, tankar, reflektioner

I Energimyndighetens rapport (s. 11) föreslås ”Främjande av modulära och industriella lösningar för byggande och byggnadsrenovering.” Som framgår av texten ovan anser SHF att om sådana ska tas fram behöver även kunskap om antikvariska värden, traditionella material och metoder också ingå. SHF förslår även att särskilda utbildningar tas fram för sakkunniga avseende kulturvärden, för att säkerställa att godtagbara lösningar används i kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Vi ser positivt på att främja återanvändning av byggdetaljer som befintlig resurs vid renovering, för en mer hållbar byggbransch. Att renovering inte alltid är energieffektivt framgår även av stycket om resursanvändning vid renovering i Energimyndighetens rapport (s. 15).

För Sveriges hembygdsförbund

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Helena Rosenberg
Kulturmiljöstrateg